

Лекція №9 з дисципліни «Психодіагностика».

**МЕТОДИ ФОРМУЛЮВАННЯ ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО
ВИСНОВКУ (ЗВІТУ, ДІАГНОЗУ). ЕТИКА ПСИХОДІАГНОСТИЧНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ**

Автор-розробник: к. психол. н, доц. каф. прикладної психології О.Л.Луценко

Методи формулювання психодіагностичного висновку (звіту, діагнозу)

Результатом психодіагностичного обстеження клієнта (або групи) виступає складення психодіагностичного звіту (висновку), де йдеться про головні аспекти самого процесу обстеження та формулюється психологічний діагноз.

В праці «Психологічний діагноз» О.Ф.Ануфрієв формулює визначення психологічного діагнозу наступним чином: «Психологічний діагноз як результат діяльності психолога-практика є (1) відповідаючим запиту (2) логічним висновком (3) про стан психологічних змінних, які обумовлюють певні параметри діяльності або психічний стан обстежуваного (4) в поняттях сучасної психологічної науки, (5) що дозволяє передбачити майбутній стан клієнта в певних умовах і сформулювати рекомендації з надання йому психологічної допомоги.

Таке визначення стосується здебільшого індивідуальної роботи з досліджуванним в ситуації консультивання, особистого звернення за допомогою, але в ситуації експертизи або діагностики для суміжника останній аспект діагнозу, в якому йдеться про рекомендації, не є обов'язковим. Важливіше буває відповісти на питання, в якому стані був досліджуваний під час здійснення певних вчинків (контрольованому або в стані афекту, паніки, іншому зміненому стані свідомості); чи цей стан був викликаний зовнішніми обставинами, які склалися незалежно від бажання і поведінки досліджуваного, або знаходження в подібному стані є властивим його психіці як перманентна схильність; які особливості когнітивних та емоційно-вольових процесів, здібностей, мотивів може виявити психолог для пояснення певної поведінки або проблем людини.

Діагностика може бути спрямована не тільки на індивідуума, але й на групу в цілому, наприклад, коли керівника або педагога цікавить психологічний мікроклімат

в групі, структура відносин у колективі, особливості групової взаємодії, прийняття групових рішень тощо. В такому випадку можна говорити про соціально-психологічний діагноз.

Американський експерт з психологічного оцінювання А. Анастасі вказує, що не існує єдиної форми або правила написання висновків за результатами тестування. Як зміст, так і стиль висновку можуть і мають змінюватися залежно від мети вивчення випадку, ситуації, в якій воно проводиться, адресата висновку, теоретичних установок і спеціалізації психолога. Особливо важливо, щоб висновок відповідав потребам і рівню підготовки тих, хто його одержить.

У звіті має наводитися коротка анотація змістовного характеру (100-150 слів), а слідом за цим даватися більше докладний спеціальний опис конкретних даних: через яку проблему організоване психодіагностичне обстеження, які саме і з якою метою були обрані та використані ті або інші методики. Центральний момент у психодіагностичному звіті - це аналіз результатів, висновки, рекомендації (якщо вони передбачаються ситуацією тестування); тестові протоколи й інші дані анамнезу краще помістити у додатку.

З усіх зібраних психодіагностом даних він повинен відібрати лише ті, які стосуються відповіді на поставлені ще на початку обстеження питання.

У висновку в першу чергу повинні бути відбиті відмітні властивості індивіда, тобто риси, результати обстеження за якими були або помітно низькими, або помітно високими, а не ті риси, за якими індивід мав показники, близькі до середнього. Висновок ефективний, якщо він може бути застосований лише до даного індивіда, а не просто до людей, демографічні характеристики яких подібні характеристикам цього обстежуваного. На таких універсальних і розмитих інтерпретаціях базуються всілякі сумнівні види діагностики – гороскопи, гадання тощо.

Якщо результати тестування містять протиріччя, обов'язок діагноста звернути увагу на їхню суперечливість і по можливості пояснити її. Часто за суперечливими даними стоять помилки під час процедури тестування та обробки даних, неправильне розуміння конструктів тестів і окремих питань самим

експериментатором. Все це треба перевірити. В іншому разі за протиріччями в результатах психодіагностичного обстеження може ховатися ключова проблема досліджуваного, наприклад, конфлікт мотивів, протиріччя у його характері, неправильні уявлення про себе та інших людей, неправдиві відповіді на певні питання тестів тощо.

Необхідно вказати, чи ґрунтуються судження про індивіда на критеріально-орієнтованій або ж нормативній оцінці, і якщо вірно останнє, то з якими нормами зіставляються результати індивіда.

Бажано уникати спеціальної термінології, за винятком випадків, коли вона полегшує викладення суті справи.

Як і будь-який експертний висновок, звіт про результати психодіагностичного обстеження має інформувати, роз'яснювати, тобто робити вклад у розв'язання проблеми дослідження, а не спантеличувати. Написання такого звіту вимагає продуманого плану, редагування, наявності досвіду.

В.М. Мельников і Л.Т. Ямпольський вказують, що інтерпретація результатів тестування є описом психологічних механізмів, які управляють поведінкою окремого досліджуваного, і тому може бути використана для прогнозу і корекції індивідуальної поведінки. Вони нагадують, що працюючи над інтерпретацією, психолог має врахувати, по-перше, не лише результати тестування, але й всі інші відомості про досліджуваного, які йому доступні, й, по-друге, всі психологічні знання про фактори особистості і способи їхньої взаємодії під час формування реальної поведінки.

Етичні аспекти психологічної діагностики як методології і практики постановки психологічного діагнозу та проведення психологічних досліджень

В світовій психодіагностиці до кваліфікованого створення та використання тестів відносяться дуже серйозно. В. Алексєєв в передмові до підручника А. Анастасі та С. Урбіної пише, що на Заході купити психологічний тест складніше ніж пістолет.

В 1966 році в Конгресі в США йшло обговорення заборони тестів. Проголосувала меншість, але на підставі цього були прийняті етичні вимоги і чіткі обмеження щодо використання тестів. Такі головні етичні принципи психологічної діагностики:

- Згода й усвідомленість рішення досліджуваного про проходження тестування;
- Інформування досліджуваного про можливе використання результатів тестування;
- Анонімність групових обстежень і збереження в таємниці результатів індивідуального тестування*;

* Зобов'язання зберігати професійну таємницю втрачає силу, якщо положення закону зобов'язує психолога повідомити про отриману інформацію;

- Розуміння обмеженості норм і можливості екстраполяції даних;
- Обмеження доступу сторонніх осіб до тестових даних;
- Збір анамнезу. Під час повідомлення результатів тестування необхідно враховувати особливості тієї людини, для якої вони призначаються;
- Індивідові не повинні повідомлятися результати його обстеження без їхньої інтерпретації фахівцем.

Приклади для обговорення порушення етичних аспектів психологічної діагностики:

- *«Чи можу я отримати бланки тесту Станфорд-Біне? Мій небог наступного тижня поступає до школи №..., і мені хотілось би трохи піднатаскати його, щоб він міг поступити?».*

- *«Щоб вдосконалити програму читання в нашій школі, нам потрібен культурно-вільний тест інтелекту, який дозволить виміряти природжений потенціал дитини».*

- *«Вчора ввечері я відповів на питання інтелектуального тесту, опублікованого в журналі, і отримав IQ, рівний 80. Я думаю що психологічні тести просто дурні».*

- «Моя сусідка по кімнаті вивчає психологію. Вона дала мені особистісний тест, за яким я виявилась невротичною. Я так засмутилася, що навіть перестала ходити на заняття».

- «В минулому році ви давали нашим службовцям з дослідницькими цілями новий особистісний тест. Нам би зараз хотілось мати їхні тестові показники для картотеки кадрів».

Особлива увага повинна приділятися запобіганню дискримінації через тестування певних соціальних груп, серед яких представники національних меншин, інваліди, малозабезпечені, жінки тощо. Наприклад, розповіді або картинки, які зображують типові для людей середнього класу сімейні сцени можуть викликати відчуженість дитини, яка живе в незабезпеченій родині. Теж саме стосується статевих стереотипів, зокрема, переважне зображення лікарів чоловіками, а медсестер – жінками і т.п. В американській психодіагностиці видавці тестів тепер докладають спеціальних зусиль, щоб очистити тести від образливого для певних соціальних груп змісту.

Дотримання наведених правил, причому не лише цих, але й інших, які тактовний та відповідальний дослідник відчуває інтуїтивно, залежно від тієї унікальної ситуації, яка виникає під час організації кожного окремого дослідження, убезпечує досліджуваних індивідуумів і групи від нанесення моральної шкоди, а також є запорукою позитивного іміджу психодіагностики і психології в суспільстві.

Рекомендована та використана література:

Анастаси А., Урбина С. Психологическое тестирование. - СПб.: Питер, 2003.

Ануфриев А.Ф. Психологический диагноз. – М.: Ось-89, 2006.

Беломестнова Н.В. Клиническая диагностика интеллекта. Психометрическая и клиничко-психологическая оценка уровня развития интеллекта в клинической и судебно-психологической экспертной практике. Методическое пособие. – СПб.: Речь, 2003.

Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика: Учебник для вузов. - СПб.: Питер, 2006.

Кабанов М.М., Личко А.Е., Смирнов В.М. Методы психологической диагностики и коррекции в клинике. – Л.: Медицина, 1983.

Кулагин Б.В. Основы профессиональной психодиагностики. - Л.: Медицина, 1984.

Мельников В.М., Ямпольский Л.Т. Введение в экспериментальную психологию личности. – М.: Просвещение, 1985.

Методики психодиагностики в спорте / В.Л. Марищук, Ю.М. Блудов, В.А.Плахтиенко, Л.К. Серова. – М.: Просвещение, 1990.

Общая психодиагностика / Под ред. А.А. Бодалева, В.В. Столина. СПб.: Изд-во «Речь», 2004.

Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / В.Д.Балин, В.К. Гайда, В.К. Гербаческий и др. Под общей ред. А.А. Крылова, С.А. Маничева. – СПб.: Питер, 2006.

Психологическая диагностика: Учебник для вузов / Под ред. М.К. Акимовой, К.М.Гуревича. – СПб.: Питер, 2008.